

**BİLİNMEYEN BİR KERVANSARAY
TİPİ
(DÜĞER KERVANSARAYI)**

H. Baki KUNTER

I — KERVANSARAYIN ÜZERİNDE BULUNDUĞU YOL :

Osmanlı devri yapısı olan Düğer Kervansarayı plânı ve inşai hususiyetleri kadar, üzerinde bulunduğu yol ile de bize yeni bilgiler getirmektedir.

Düğer Kervansarayı Üsküdar - İznik - Yenişehir - Akbıyık - Pazarcık - Bozhöyük - İnönü - Kalburcu - Saka - Düğer - Akören - Çay - Akşehir'den geçen yol üzerindedir. Bu yola yakın; biri doğusunda diğeri batısında olmak üzere iki yol daha kuzeyden güneye doğru iner. Birincisi : Eskişehir - Seyitgazi - Hüsrevpaşa - Bayat..., İkincisi :... İnönü - Ilıca - Kütahya - Karahisar üzerinde üçü de Akşehir'de birleşirler.

Seyitgazi'den geçen yol (Halep yolu) ve (Hac yolu) olarak bilinir. Son iki yoldan her ikisi de hem kervan yolu, hem de müteaddit seferlerde ordu yolu olarak kullanılmıştır. Bu bakımdan müteaddit arşiv vesikalarında ve muhtelif eserlerde adları geçen ve bilinen yollardır.

Kervansarayımızın üzerinde bulunduğu yol güzergahının tesbiti ise, ancak, Başbakanlık Arşivinde bulunan Hicri 986 yılına ait bir tek (menzil kaydı) sayesinde mümkün olabilmiştir.

II — KERVANSARAYIN TAVSİFİ :

Düğer Kervansarayı iki kısımdan müteşekkildir.

a) Birinci kısım iki katlıdır. Cephesi 29.40, derinliği 13.20 metredir.

b) İkinci kısım birinci kısma bitişik olup tek katlıdır. Uzunluğu 27.10, derinliği 13.20 metredir.

Her ikisinin cephe uzunluğu 56.50 metreyi bulmaktadır.

Birinci kısmın dışı ve çatısı taş kaplamadır. İkinci kısmın duvarları moloz taşıdır. Yalnız çatısı taş kaplamadır.

İçeri girilince zemin katında taştan yapılmış 4 tane dört köşe direk görülür. Eşit açıklıklarla doğu - batı istikametinde yer alan bu direklere klâsik yassı tuğladan yapılmış 4 kemer dayanır. Kervansarayın üst katı bunların üzerine oturtulmuştur. Zemini toprak, irtifai 6.00 metre olan alt katın seyislere ve tımar görmüş binek hayvanlarına mahsus olduğu anlaşılmaktadır. Bu katta pencere yoktur. Bitişikteki ahır kısmını gözetlemeye yarayan iki mazgal deliği vardır. Bunların mukabilinde doğu yönünde de dışarı bakan iki mazgal bulunmaktadır. Bunların yerden yüksekliğine bakılırsa seyislerin tahtadan kerevetler üzerinde yatıklarına hükmolunabilir. Zemin katında üçü kapının sağında, üçü solunda olmak üzere 6 tane ocak dikkati çekmektedir. Ventilasyonu sağlayan bu ocaklar taş duvarın içerisine dolap şeklinde oyulmuştur. Altısı da çatıdan sonra, bacalıdır. Ayrıca duvarlarda seyisler için ufak dolap yerleri de vardır.

Zemin kattan, giriş kapısının karşısına isabet eden, taş bir merdivenle birinci katta boydan boya uzanan bir koridora çıkılmaktadır. Koridorun yüksekliği 4.000 metredir. Koridorda biri doğuya, beşi kuzeye bakan 6 pencere vardır. Bunların sonradan içerden örülerek mazgala çevrildiği görülmektedir. Bu katta iki köşede, kubbeli birer büyük oda, bunların iç tarafında tonozlu ve daha küçük birer oda, tam ortada mescit bulunmaktadır. Kubbeli odaların iç yüksekliği 6.30, tonozlu odaların yüksekliği 3.30 metredir. Kubbeli odalarda cepheye bakan birer pencere, birer mazgal mevcuttur. Tonozlu odalarda da birer pencere ve birer mazgal vardır. Mescidin penceresi olmayıp mihrabın iki tarafında birer mazgal bulunmaktadır. Kubbeli ve tonozlu odaların hiç birinde koridora açılan pencere ve mazgal yoktur. Koridordan birer kapı ile bu odalara girilir. Odaların içerde ayrıca irtibatları mevcut değildir. Mescit, bir kemerle bağlanmış olup orta yerine kapı konulmamış açık bırakılmıştır.

İç ve dışı moloz taşından, iç taraftaki kemerleri tuğladan yapılmış ve çatısı taş kaplanmış olan ikinci kısma gelince: İçeride direkler olmadığından burası yekpare geniş bir satıhtır. Yük hayvanlarına ve nakil vasıtalarına mahsus büyük bir ahır olduğu anlaşılmaktadır. Bu ahırın, yanındaki iki katlı yapı ile dahilen hiç bir irtibatı yoktur. Kapısı tam orta yerdedir. Üçü kapının sağında; üçü solunda olmak üzere altı tane geniş açıklıklı kemer vardır. Bütün açıklık taşkemerle bağlanmıştır. Bu kemerlerin yüksekliği 8.80, ahırın iç temiz açıklığı 10.60 metredir. Burada yine üçü sağda üçü solda olmak üzere duvar içersine altı tane baca konulmuştur. Bu bacaların çatı üstünden görülen harici kısımları yoktur. 0.80 metre uzunluk ve 0.20 metre genişlikte olan bacalar çatıya kadar çıkar, orada kalır. Tam bir vantilasyon sağlaya-

cak, asla koku bırakmayacak şekilde yapılmıştır.

III — BÂNİSİ VE İNŞA TARİHİ :

Hem (Menzil Binası) hem (Kervansaray) hizmetlerini gördüğü anlaşılan Düğer Kervansarayını her iki kısmı üzerinde de kitâbe ve tezyinat yoktur. Ahır kısmında küçük bir kitabe yeri görülüyorsa da yeri hâlen boştur. Mahallinde bu kervansarayın II. Murad'a aidiyeti söylenmektedir. Yaptığımız araştırmalarda bânisi ve inşaa tarihi hakkında bir vesika ve bilgi elde edemedik. İnşaa tarzına göre Osmanlı Kervansaraylarının orta devirlerine raslayan bir eser olduğunu kabul etmek gerekiyor.

IV — DÜĞER KERVANSARAYI-NIN ÖZELLİKLERİ :

Kervansarayın iki kat oluşu, üst katta çephede pencereler bulunuşu, kubbeli odalarda ısınma ocaklarından başka yemek pişirmek için ayrı ocaklar ve yıkanma yerleri bulunması, Duvarların ve çatının taş kaplama tekniği, büyük ahır kısmının binadan ayrı yapılması ve buraya hariçten başka bir kapı ile girilmesi, her iki kısmın da son derece mükemmel ve iyi gizlenmiş vantilasyon tertibatına malik oluşu, geniş ve yüksek olan ahırın direksiz ve tek açıklık üzerine kurulmuş olması Düğer Kervansarayının başlıca özelliklerini teşkil eder.

Düğer Kervansarayında gördüğümüz bu hususiyetler çok mühim ve enteresandır.

Şimdiye kadar görülmemiş olan kervansarayları ve bunlarla ilgili arşiv vesikalarını da görüp incelemeden Anadolu Kervansarayları ve bilhassa bunların plân tipleri hakkında kesin hükümlere varmanın mümkün olmadığını ve olamayacağını bize açıkça göstermektedir.

A NEW TYPE OF CARAVANSERAI (THE CARAVANSERAI AT DÜĞER)

Translated by : Emre MADRAN

1. THE ROAD ON WHICH THE CARAVANSERAI IS LOCATED :

The Düğer Caravanserai was built during the Ottomans, and brings us recent knowledge about, both its plan and structural characteristics, and the road on which it was situated.

The Caravanserai is on the Üs-küdar - İznik - Yenişehir - Akbıyık - Pazarcık - Bozhöyük - İnönü - Kalburcu - Saka - Düğer - Akören - Çay - Akşehir road. Two more roads (Eskişehir - Seyitgazi - Hüsrevpaşa - Bayat, road and İnönü - Ilıca - Kütahya - Karahisar road) run on the north - south direction, one being on the west, and the other being on the east of the first road, and they all three meet at the Akşehir.

The road which passes by Seyitgazi is also known as the Hadj Road or Aleppo road. The two latter roads have been used both for caravans and for army units in various expeditions. Hence these two roads are well known from the archive documents and the various works.

On the other hand however, the site of the road on which our caravanserai is located could only be determined by means of a «Menzil Kaydı» (=Zone of Communication record) dated 986 H. found in the Archives of the Prime Ministry.

2. DESCRIPTION OF THE CARAVANSERAI :

The Düğer Caravanserai is composed of two sections :

a) The first section is of two storeyed, measuring 29.40 meters in depth, and 13.20 meters in width.

b) The second section which is only one storeyed, adjacent to the first one measuring 27.10 meters in width, and 13.20 meters in depth.

The total length of the caravanserai is 56.50 meters. The walls of the first section are of cut stone whereas the walls of the other section are of rubble stone. Both sections have cut stone roof covering.

First section is entered through a covered entrance. This place was used to accommodate the guards. There are large openings on both sides for observation and watch.

After the entrance, there are 4 square piers, out of cut stone which support 4 brick arches running on the east-west direction with equal spans. Upper floor of the caravanserai is set on these arches. The first floor is 6 meters high and covered with earth. It is understood that this place was used for hostlers and well trained riding horses. There are no windows in this floor, but two holes in the wall to keep watch on the adjoining stable section.

There are two other holes in the east wall looking outside. Judging from the height of these holes, it may be assumed that the hostlers slept on wooden benches. On the ground floor, there are three fire places on both sides of the door. These built-in fire places provide ventilation. All of the fireplaces have chimney stacks on the roof. There are also small niches in the walls for the hostlers.

A stone staircase in front of the entrance at the ground floor leads up

to a corridor along the length of first floor. This corridor is 4 meters high. There are 6 windows on the corridor, one of which faces east and the others north. It is observed that these windows were later filled with brick from the inside to be used as crenelles. On the first floor there is the prayer hall at the center, two vaulted rooms on both sides of it, and two domed rooms on the corners adjacent to the vaulted ones. Internal height of the domed rooms is 6.30 meters and that of the smaller rooms is 3.30 meters. In the rooms with domes there is one crenelle. The same openings also exist in the smaller rooms. There is no window in the prayer room but crenelles on both side of the pulpit. Rooms have no window opening to the corridor whereas they have doors, opening to the corridor. The rooms are not interconnected. The prayer hall has a big arched opening on the corridor side.

The walls of the second section is of rubble stone and the interior arches built with bricks and the roof is covered with stones. Since there is no column here, a big space could be obtained. It is understood that this place was a large stable for load carrying animals and carriages. This large stable is not connected to the main building in any way. The door of this stable is at the center. There are three wide arches on either sides of the door of which height is 8.80 meters, and the width is 10.60 meters. Here, there are three built-in chimneys on both sides of the wall. No chimney stack can be seen from the outside. They have been built in a manner to provide complete ventilation and not to leave any odor behind.

3. THE DONOR, AND THE DATE OF CONSTRUCTION :

There is nor inscription neither ornament on any part of the caravanserai which served both as zone of communication building and as caravanserai. There is a place for an inscription panel on the stable section, but it is empty now. Local people have stated that, it might have been built during the reign of the Sultan Murat II.

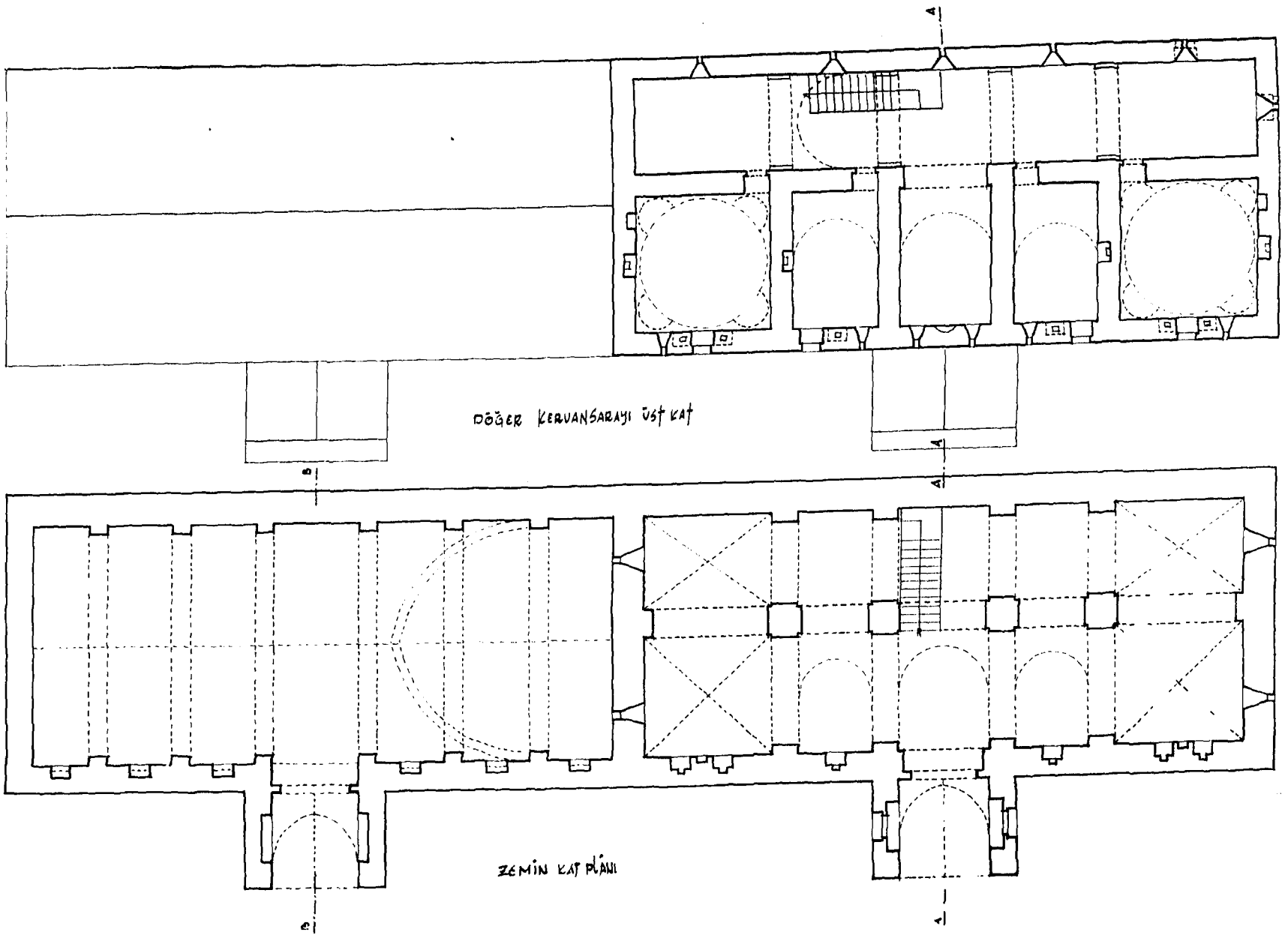
We couldn't obtain any document or information about the donor and the date of construction.

It may be assumed according to the style of construction that, it was built during the middle period of the Ottoman caravanserais.

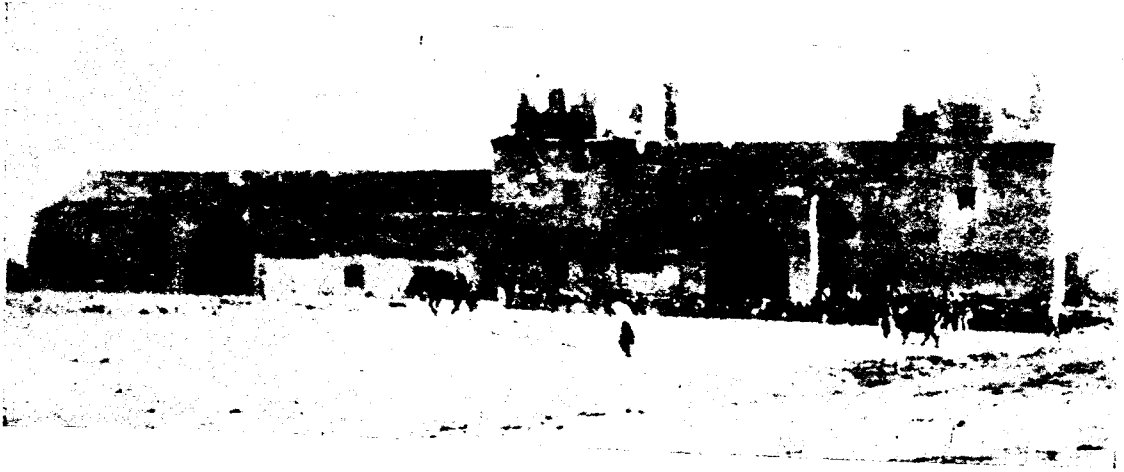
4. CHARACTERISTICS OF THE DÜĞER CARAVANSERAI :

The main characteristics of the caravanserai consist of the fact that it has two floors; there are windows on the facade of the upper floor; heating is provided with fire places in the rooms; there are washing places; stone coating technique used on the walls and roof; the stable section has been built separately, and has a private entrance; well hidden and efficient ventilation is provided for both sections; the wide and high stable has no supports which give chance to have a big space.

The above characteristics of Düğer Caravanserai are important and worthy of interest. It is evident that, no definite result can be obtained on the subject called «Anatolian Caravanserais and their plan types» without studying all available documentation about them or without examining the caravanserais which have not been seen so far.

Döğür kervansarayı zemin ve üst kat plânı.

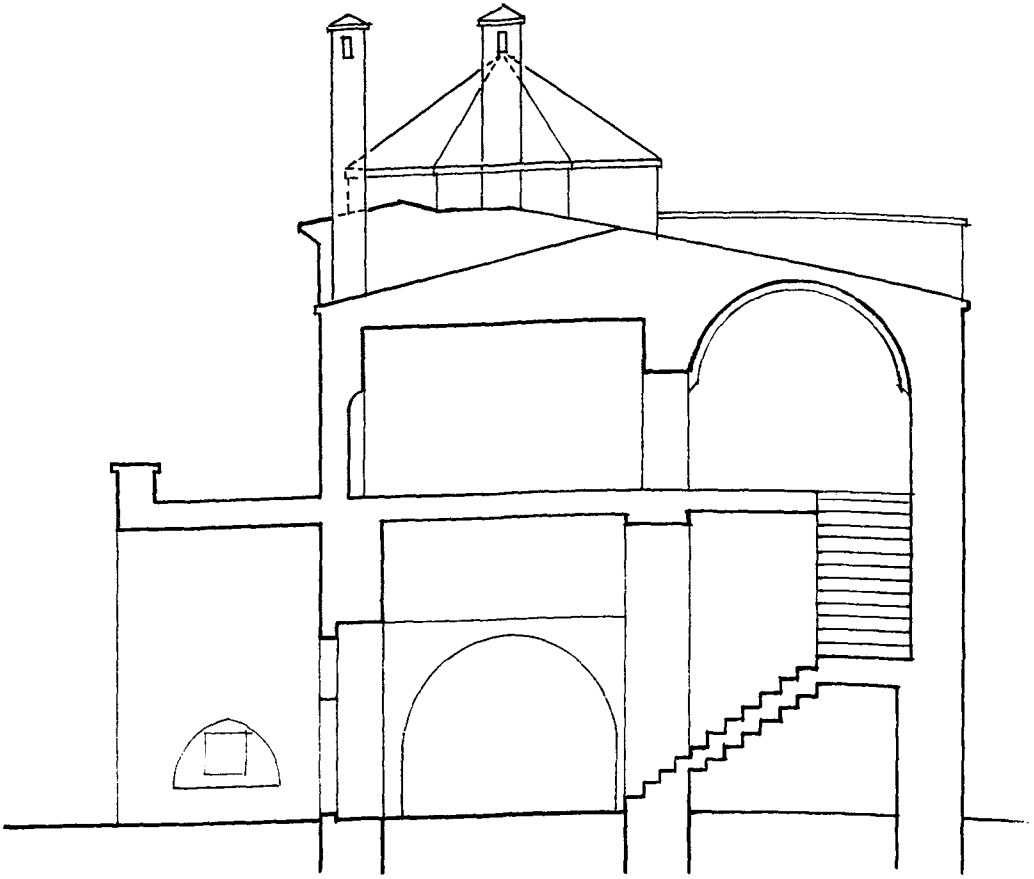
Düğer kervansarayının cephe görünüşü

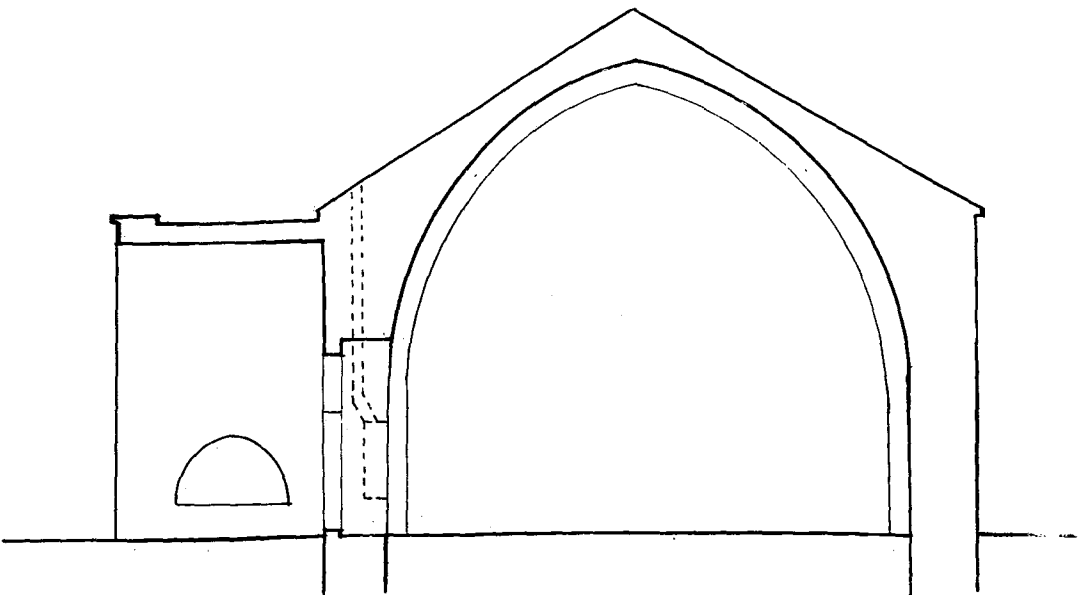
Düğer kervansarayından bir görünüş

Düğer kervansarayından bir görünüş

A — A Kesiti

B — B Kesiti